

Kérdőívek használata ökológiai vizsgálatokban

Ökológiai terepmódszerek beadandó dolgozat

Molnár Orsolya, IV. évf. zoológus

Kérdőíveket alapvetően kiegészítésként szoktak alkalmazni az ökológiai vizsgálatok során. Többnyire a vizsgálat tárgyát képező állatfaj észlelésére, megítélésre vonatkoznak, és célközönségük általában a vizsgálati területen élő lakosság. Az állatfaj gyakran egy nagyobb testű emlős, például hiúz, farkas vagy medve. Ezekben az esetekben a lakosságon kívül a területet járó, ismerő vadászok és természetvédelmi őrk is célcsoportját képezik a vizsgálatoknak.

Egy Szlovéniában végzett, barnamedvék (*Ursus arctos*) megítélését vizsgáló kutatás részeként egy 71 kérdésből álló kérdőívet töltettek ki összesen 1101 személlyel, ezek közül 924 tizenhat éven felüli állampolgár volt, 177 pedig vadász. A vizsgálat célja az volt, hogy összehasonlítsák a medvék megítélését az ország északi és déli része között. Délen a medvék az elmúlt évtizedekben is jelen voltak, míg északon a szabályozatlan vadászat miatt nagyon ritkává váltak, és csak a közelmúltban terjedtek el újra. Az 1990-es évek eleje óta ugyanis törekvések indultak meg arra, hogy a Dél-Szlovéniában élő párszáz fős populációból mesterséges beavatkozás nélkül, pusztán fokozott védelemmel próbálják meg elérni, hogy a barnamedvék visszatelepüljenek az Alpokba. A vadászati korlátozások következtében északon is egyre gyakoribbakká váltak a medvék, ám ezzel együtt megnőtt a juhnyájukat érő támadások száma is, növelve a feszültséget a medvék visszatelepítéséért küzdők és az állattartók, a helyi lakosság között.

Az északi és déli területeken egyaránt 500-500 helyi lakosnak és 100-100 vadásznak adták oda a kérdőíveket kitöltésre, végül 1173-at kaptak vissza, ennek 95%-a volt értékelhető (1101 darab). A civilek fele 700 lakosnál kevesebbet számláló falvakból került ki, a másik fele pedig 700 lakos feletti településekről, városokból. Az egyes településeken kitöltött kérdőívek száma aránylott az adott hely összlakosságához. A személyeket véletlenszerűen választották ki, kijelölve 1-1 házat a térképen, és annak adták a kérdőívet, aki kinyitotta az ajtót, vagy akit a ház előtt találtak. Ha nem találtak otthon senkit, továbbálltak a szomszéd házhoz. Az íveket néhány órával később személyesen gyűjtötték be.

A vadászokkal a két régióban 6-6 véletlenszerűen kiválasztott vadásztársaságon keresztül vették fel a kapcsolatot, s vagy személyesen töltették ki velük a kérdőívet, vagy a társaság elnökét kérték meg erre a feladatra.

A kérdőívet hasonló céllal készült, de farkasokra irányuló amerikai minta alapján készítették el, és fordították le szlovén nyelvre. Az esetlegesen problémát okozó kérdések valamint a kitöltés során felmerülő értelmezési gondok felismerésére az ívet először biológushallgatókon és 10 helyi lakoson tesztelték. A végső kérdőív végül 4 nagyobb témakört ölelt fel, 71 kérdést tartalmazott, és könyvecske formájában, színes borítóval ellátva adták át a célszemélyeknek.

A kérdések többsége alapvetően két típusú volt:

- Likert-skálás - 1-től 5-ig pontozva a válasz erősségét, az „egyáltalán nem ért egyet”-től a „teljes mértékben egyetért”-ig

- A tájékozottságra irányuló kérdések többszörös választásos típusúak voltak, lehetséges „nem tudom” válasszal

A kutatók által alkalmazott kitöltési módszer nagyon eredményesnek bizonyult, lakosok esetében 98.5%, vadászoknál 88% volt a kitöltési arány. A lakosok között nagyon magas, 75% volt azoknak az aránya, akik az első megkeresésnél elfogadták a kérdőívet. Az analízis során kiszűrték a hibásan, valamint a 16 éven alul személyek által kitöltött kérdőíveket. A minta a déli területeken a lakosság 2.5%-át tette ki, északon ez az érték 3.5 %, vadászok esetében pedig 24% és 27%. A kitöltők szociodemográfiai profilja reprezentatív volt a régió lakosságára nézve, egyedül a csak általános iskolát végzettek voltak kisebb arányban képviselve. (De az elemzések során az iskolázottság nem bizonyult meghatározó faktornak.)

Az értékelésnél a kérdéseket csoportosítva négyféle átlagpontot számoltak:

- hozzáállás a medvékhez
- a medvék veszélyességének megítélése
- a medvék növekvő elterjedésének megítélése
- tájékozottság szintje

A Likert-skálás kérdéseknél a pozitív válaszok kapták a magasabb értékeket, a negatívak az alacsonyabbat. A tájékozódásra irányuló kérdések esetében a helyes válaszok pontszáma 1 lett, a rosszaké, hiányosaké és a „nem tudom”-é 0.

Az analízisnél ANOVA statisztikákat és t-tesztet használtak, hogy összevegyék a célcsoportok és a két régió eredményeit. A befolyásoló faktorok meghatározásánál többszörös regressziós statisztikákat alkalmaztak.

Az eredmények nem mutattak nagy különbséget a célcsoportok illetve a régiók között a medvékhez való viszonyulásban. A vadászok és a lakosok átlaga mindkét területen 4-hez közeli érték (az ötfokú skálán), azaz a kitöltők többsége kedveli a medvéket. Ehhez képest az aktuális medvedefendési-program megítélése elég alacsony, főleg a vadászok esetében (2-3 közötti érték). A medvékkel kapcsolatos tájékozottság szintje a vártaknak megfelelően a vadászok esetében volt magasabb, a helyes válaszok révén maximálisan elérhető 12 pontból átlagban 9.86 (dél) és 9.07 (észak) pontot értek el, míg a lakosoknál ez átlagosan 6.81 és 6.00 volt.

A medvék általános megítélésében az ártalmasság, emberre való veszélyesség értékelése meghatározónak bizonyult, míg a szociodemográfiai paraméterek nem voltak rá jelentős hatással.

Összegzés

A kérdőívek összeállításánál többféle szempontot is figyelembe kell venni, többek között gondot okozhat a túl hosszú ív, melyet az emberek könnyen megunhatnak, és inkább félbehagyják. Az élesben történő bevetés előtt ajánlatos az ívet egy csoporton letesztelni, hogy fény derüljön az esetleges értelmezési hibákra, és pontosítani lehessen a kérdéseket, ha szükséges. Fontos a célcsoport helyes kiválasztása is, és azon belül törekedni kell a reprezentativitásra.

A kérdőíves vizsgálatok alapján véve hasznosak lehetnek akkor, ha kutatásunk tárgya egy olyan élőlény, mellyel a lakosoknak többé-kevésbé rendszeresen van módja közvetve (lásd Szlovéniában a medvék által okozott károk) vagy közvetlenül (például városba bejáró kukázók) találkozni, így valamilyen konkrét tapasztalata is van a fajjal.

Felhasznált irodalom:

Kaczensky, P., Blazic, M., Gossow, H., 2004. Public attitudes towards brown bears (*Ursus arctos*) in Slovenia. *Biological Conservation* 118, 661-674.